



Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τρίτο τμήμα)

της 27ης Ιανουαρίου 2022*

«Προδικαστική παραπομπή – Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης – Άρθρο 17 – Δικαίωμα ιδιοκτησίας – Οδηγία 2009/147/ΕΟΚ – Αποκατάσταση των ζημιών που προκαλούνται στην υδατοκαλλιέργεια σε περιοχή του δικτύου Natura 2000 από προστατευόμενα άγρια πτηνά – Αποζημίωση κατώτερη από τις πράγματι προκληθείσες ζημιές – Άρθρο 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ – Κρατικές ενισχύσεις – Έννοια του “πλεονεκτήματος” – Προϋποθέσεις – Κανονισμός (ΕΕ) 717/2014 – Κανόνας περί ενισχύσεων ήσσονος σημασίας»

Στην υπόθεση C-238/20,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Augstākā tiesa (Senāts) (Ανώτατο Δικαστήριο, Λεττονία) με απόφαση της 4ης Ιουνίου 2020, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 5 Ιουνίου 2020, στο πλαίσιο της δίκης

«Sātiņi-S» SIA,

παρισταμένης της:

Dabas aizsardzības pārvalde,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τρίτο τμήμα),

συγκείμενο από τους A. Prechal, πρόεδρο του δευτέρου τμήματος, προεδρεύουσα του τρίτου τμήματος, J. Passer (εισηγητή), F. Biltgen, L. S. Rossi και N. Wahl, δικαστές

γενικός εισαγγελέας: A. Ράντος

γραμματέας: M. Ferreira, κύρια διοικητική υπάλληλος,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ’ ακροατηρίου συζητήσεως της 3ης Ιουνίου 2021,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

- η «Sātiņi-S» SIA, εκπροσωπούμενη από τον A. Grigorjevs,
- η Λεττονική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη αρχικώς από τις K. Pommere, V. Šņēca και V. Kalniņa και στη συνέχεια από την K. Pommere

* Γλώσσα διαδικασίας: η λεττονική.

- η Ιρλανδία, εκπροσωπούμενη από τις M. Browne, J. Quaney, M. Lane και τον A. Joyce, επικουρούμενους από την S. Kingston, SC, και την G. Gilmore, BL,
- η Ολλανδική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την M. de Ree,
- η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη αρχικώς από τους V. Bottka, C. Hermes και I. Naglis και στη συνέχεια από τους V. Bottka και C. Hermes,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα, που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 9ης Σεπτεμβρίου 2021,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 17, παράγραφος 1, του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης), των άρθρων 107 και 108 ΣΛΕΕ, καθώς και του άρθρου 3, παράγραφος 2, του κανονισμού (ΕΕ) 717/2014 της Επιτροπής, της 27ης Ιουνίου 2014, σχετικά με την εφαρμογή των άρθρων 107 και 108 [ΣΛΕΕ] στις ενισχύσεις ήσσονος σημασίας στους τομείς της αλιείας και της υδατοκαλλιέργειας (ΕΕ 2014, L 190, σ. 45).
- 2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ της «Sātiņi-S» SIA και της Dabas aizsardzības pārvalde (Αρχής Προστασίας του Περιβάλλοντος, Λεττονία), με αντικείμενο την εκ μέρους της δεύτερης απόρριψη της αιτήσεως της πρώτης περί χορηγήσεως αποζημιώσεως για τις ζημίες που προκλήθηκαν από άγρια πτηνά στην υδατοκαλλιέργειά της σε περιοχή του δικτύου Natura 2000, με την αιτιολογία ότι η συγκεκριμένη επιχείρηση είχε ήδη λάβει το ανώτατο ποσό που μπορούσε να της χορηγηθεί βάσει του κανόνα περί κρατικών ενισχύσεων ήσσονος σημασίας.

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ένωσης

Η οδηγία 92/43/ΕΟΚ

- 3 Το άρθρο 6, παράγραφος 2, της οδηγίας 92/43/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 21ης Μαΐου 1992, για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας (ΕΕ 1992, L 206, σ. 7, στο εξής: οδηγία για τους οικοτόπους), ορίζει τα εξής:

«Τα κράτη μέλη θεσπίζουν τα κατάλληλα μέτρα ώστε στις ειδικές ζώνες διατήρησης να αποφεύγεται η υποβάθμιση των φυσικών οικοτόπων και των οικοτόπων ειδών, καθώς και οι ενοχλήσεις που έχουν επιπτώσεις στα είδη για τα οποία οι ζώνες έχουν ορισθεί, εφόσον οι ενοχλήσεις αυτές θα μπορούσαν να έχουν επιπτώσεις σημαντικές όσον αφορά τους στόχους της παρούσας οδηγίας.»

Η οδηγία 2009/147/EK

- 4 Το άρθρο 4, παράγραφος 4, της οδηγίας 2009/147/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 30ής Νοεμβρίου 2009, περί της διατηρήσεως των αγρίων πτηνών (ΕΕ 2010, L 20, σ. 7, στο εξής: οδηγία για τα πτηνά), έχει ως εξής:

«Τα κράτη μέλη υιοθετούν κατάλληλα μέτρα για να αποφεύγουν, στις ζώνες προστασίας που προβλέπονται στις παραγράφους 1 και 2, τη ρύπανση ή την υποβάθμιση των οικοτόπων, καθώς και τις επιζήμιες για τα πτηνά διαταράξεις, όταν αυτές έχουν σημαντικές συνέπειες σε σχέση με τους αντικειμενικούς στόχους του παρόντος άρθρου. Τα κράτη μέλη θα προσπαθήσουν, επίσης, να αποφύγουν τη ρύπανση ή τη φθορά των οικοτόπων και έξω από τις ζώνες προστασίας.»

- 5 Το άρθρο 5 της οδηγίας αυτής προβλέπει τα ακόλουθα:

«Με την επιφύλαξη των άρθρων 7 και 9, τα κράτη μέλη υιοθετούν τα αναγκαία μέτρα για να εγκαθιδρύσουν ένα γενικό καθεστώς προστασίας όλων των ειδών πτηνών που αναφέρονται στο άρθρο 1 και περιλαμβάνουν ειδικότερα την απαγόρευση:

- α) τ[ης] εκ προθέσεως [θανατώσεως] ή συλλήψεως πτηνών με οιονδήποτε τρόπο·
- β) της εκ προθέσεως καταστροφής ή βλάβης των φωλιών και των αυγών και της αφαιρέσεως των φωλιών·
- γ) της συλλογής των αυγών στη φύση και της κατοχής τους, έστω και κενών·
- δ) της σκόπιμης ενόχλησης των πτηνών, ιδιαίτερα κατά την περίοδο αναπαραγωγής και εξαρτήσεως, όταν αυτή έχει σημαντικές συνέπειες σε σχέση με τους αντικειμενικούς σκοπούς της παρούσας οδηγίας·
- ε) της κατοχής των ειδών πτηνών, των οποίων απαγορεύεται η θήρα και η σύλληψη.»

Ο κανονισμός (ΕΚ) 717/2014

- 6 Η αιτιολογική σκέψη 15 του κανονισμού 717/2014 έχει ως εξής:

«Για λόγους διαφάνειας, ίσης μεταχείρισης και αποτελεσματικής παρακολούθησης, ο παρών κανονισμός θα πρέπει να ισχύει μόνο για τις ενισχύσεις ήσσονος σημασίας για τις οποίες είναι δυνατόν να υπολογιστεί εκ των προτέρων με ακρίβεια το ακαθάριστο ισοδύναμο επιχορήγησης χωρίς να είναι αναγκαία εκτίμηση κινδύνου (“διαφανείς ενισχύσεις”). Ένας τέτοιος ακριβής υπολογισμός είναι δυνατός, παραδείγματος χάρη, για επιχορηγήσεις, επιδοτήσεις επιτοκίου και φοροαπαλλαγές που υπόκεινται σε ανώτατο όριο ή άλλα μέσα που προβλέπουν συγκεκριμένο όριο με το οποίο διασφαλίζεται ότι δεν γίνεται υπέρβασή του. Η πρόβλεψη ανωτάτου ορίου σημαίνει ότι εφόσον το ακριβές ποσό της ενίσχυσης δεν είναι (ακόμη) γνωστό, το κράτος μέλος πρέπει να υποθέσει ότι το ποσό ισούται με το ανώτατο όριο, προκειμένου να εξασφαλίσει ότι διάφορα μέτρα ενίσχυσης λαμβανόμενα από κοινού δεν υπερβαίνουν το ανώτατο όριο που καθορίζεται στον παρόντα κανονισμό και να εφαρμόσει τους κανόνες σώρευσης.»

7 Το άρθρο 1 του ως άνω κανονισμού, το οποίο φέρει τον τίτλο «Πεδίο εφαρμογής», ορίζει τα ακόλουθα:

«1. Ο παρών κανονισμός ισχύει για τις ενισχύσεις που χορηγούνται στις επιχειρήσεις των τομέων της αλιείας και της υδατοκαλλιέργειας με εξαίρεση:

- α) τις ενισχύσεις το ύψος των οποίων καθορίζεται βάσει της τιμής ή της ποσότητας των προϊόντων που αγοράζονται ή διατίθενται στην αγορά·
- β) τις ενισχύσεις για δραστηριότητες που σχετίζονται με εξαγωγές προς τρίτες χώρες ή προς κράτη μέλη, συγκεκριμένα ενισχύσεις που συνδέονται άμεσα με τις εξαγόμενες ποσότητες, τη δημιουργία και λειτουργία δικτύου διανομής ή άλλες τρέχουσες δαπάνες συνδεδεμένες με εξαγωγικές δραστηριότητες·
- γ) τις ενισχύσεις για τις οποίες τίθεται ως όρος η χρήση εγχώριων προϊόντων αντί των εισαγόμενων·
- δ) τις ενισχύσεις για την αγορά αλιευτικών σκαφών·
- ε) τις ενισχύσεις για τον εκσυγχρονισμό ή την αντικατάσταση των κύριων ή βοηθητικών κινητήρων αλιευτικών σκαφών·
- στ) τις ενισχύσεις για δράσεις που αυξάνουν την αλιευτική ικανότητα ενός σκάφους ή αφορούν εξοπλισμό για την αύξηση της ικανότητας ενός σκάφους να εντοπίζει αλιεύματα·
- ζ) τις ενισχύσεις για ναυπήγηση νέων αλιευτικών σκαφών ή εισαγωγή αλιευτικών σκαφών·
- η) τις ενισχύσεις για την προσωρινή ή οριστική παύση των αλιευτικών δραστηριοτήτων, εκτός κι εάν προβλέπεται διαφορετικά στον κανονισμό (ΕΕ) αριθ. 508/2014 [του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 15ης Μαΐου 2014, για το Ευρωπαϊκό Ταμείο Θάλασσας και Αλιείας και για την κατάργηση των κανονισμών του Συμβουλίου (ΕΚ) αριθ. 2328/2003, (ΕΚ) αριθ. 861/2006, (ΕΚ) αριθ. 1198/2006 και (ΕΚ) αριθ. 791/2007 και του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 1255/2011 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου (ΕΕ 2014, L 149, σ. 1)]·
- θ) τις ενισχύσεις για την πειραματική αλιεία·
- ι) τις ενισχύσεις για τη μεταβίβαση της κυριότητας μιας επιχείρησης·
- ιβ) τις ενισχύσεις για άμεσο εμπλουτισμό των αποθεμάτων, εκτός εάν προβλέπεται ρητά ως μέτρο διατήρησης από νομοθετική πράξη της Ένωσης ή πρόκειται για την περίπτωση του πειραματικού εμπλουτισμού αποθεμάτων.

2. Στις περιπτώσεις στις οποίες μία επιχείρηση δραστηριοποιείται στον τομέα της αλιείας και της υδατοκαλλιέργειας, καθώς και σε έναν ή περισσότερους τομείς ή δραστηριότητες που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 1407/2013 της [Επιτροπής, της 18ης Δεκεμβρίου 2013, σχετικά με την εφαρμογή των άρθρων 107 και 108 [ΣΛΕΕ] στις ενισχύσεις ήσσονος σημασίας (ΕΕ 2013, L 352, σ. 1)], ο εν λόγω κανονισμός ισχύει για τις ενισχύσεις που χορηγούνται για τους εν λόγω τομείς ή δραστηριότητες, υπό την προϋπόθεση ότι το οικείο κράτος μέλος διασφαλίζει με κατάλληλα μέσα, όπως ο διαχωρισμός των δραστηριοτήτων ή η

διάκριση των στοιχείων κόστους, ότι οι δραστηριότητες στον τομέα της αλιείας και της υδατοκαλλιέργειας δεν λαμβάνουν ενισχύσεις ήσσονος σημασίας δυνάμει του εν λόγω κανονισμού.

3. Στην περίπτωση που μια επιχείρηση που δραστηριοποιείται στον τομέα της αλιείας και της υδατοκαλλιέργειας δραστηριοποιείται επίσης και στον τομέα της πρωτογενούς παραγωγής γεωργικών προϊόντων που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 1408/2013 [της Επιτροπής, της 18ης Δεκεμβρίου 2013, σχετικά με την εφαρμογή των άρθρων 107 και 108 [ΣΛΕΕ] στις ενισχύσεις ήσσονος σημασίας (“de minimis”) στον γεωργικό τομέα (ΕΕ 2013, L 352, σ. 9)], ο παρών κανονισμός ισχύει για τις ενισχύσεις που χορηγούνται στον τομέα της αλιείας και της υδατοκαλλιέργειας υπό την προϋπόθεση ότι τα κράτη μέλη διασφαλίζουν, με κατάλληλα μέσα, όπως ο διαχωρισμός των δραστηριοτήτων ή η διάκριση του κόστους, ότι η πρωτογενής παραγωγή γεωργικών προϊόντων δεν τυγχάνει ενίσχυσης ήσσονος σημασίας που χορηγείται δυνάμει του παρόντος κανονισμού.»

- 8 Το άρθρο 3 του εν λόγω κανονισμού, το οποίο φέρει τον τίτλο «Ενισχύσεις ήσσονος σημασίας», προβλέπει στις παραγράφους 1 έως 3 τα εξής:

«1. Τα μέτρα ενίσχυσης που πληρούν το σύνολο των κριτηρίων που καθορίζονται στον παρόντα κανονισμό θεωρείται ότι δεν ανταποκρίνονται στο σύνολο των κριτηρίων του άρθρου 107 παράγραφος 1 [ΣΛΕΕ] και, συνεπώς, δεν υπόκεινται στην υποχρέωση κοινοποίησης που προβλέπεται στο άρθρο 108 παράγραφος 3 [ΣΛΕΕ].

2. Το συνολικό ποσό των ενισχύσεων ήσσονος σημασίας που χορηγούνται από κράτος μέλος σε μία ενιαία επιχείρηση του τομέα της αλιείας και της υδατοκαλλιέργειας δεν μπορεί να υπερβαίνει το ποσό των 30 000 ευρώ σε οιαδήποτε περίοδο τριών οικονομικών ετών.

3. Το σωρευτικό ποσό των ενισχύσεων ήσσονος σημασίας που χορηγούνται ανά κράτος μέλος στις επιχειρήσεις του τομέα της αλιείας και της υδατοκαλλιέργειας για περίοδο τριών οικονομικών ετών δεν υπερβαίνει το εθνικό ανώτατο όριο που καθορίζεται στο παράρτημα.»

- 9 Το άρθρο 4 του ίδιου κανονισμού, το οποίο φέρει τον τίτλο «Υπολογισμός ακαθάριστου ισοδύναμου επιχορήγησης», ορίζει τα ακόλουθα:

«1. Ο παρών κανονισμός εφαρμόζεται μόνο στις ενισχύσεις ως προς τις οποίες είναι δυνατόν να υπολογισθεί εκ των προτέρων με ακρίβεια το ακαθάριστο ισοδύναμο επιχορήγησης της ενίσχυσης χωρίς να είναι αναγκαία εκτίμηση κινδύνου (“διαφανείς ενισχύσεις”).

2. Οι ενισχύσεις που συνίστανται σε επιχορηγήσεις και σε επιδοτήσεις επιτοκίου πρέπει να θεωρούνται διαφανείς ενισχύσεις ήσσονος σημασίας.

[...]

7. Ενισχύσεις που περιλαμβάνονται σε άλλες πράξεις θεωρούνται διαφανείς ενισχύσεις ήσσονος σημασίας εάν η πράξη προβλέπει ανώτατο όριο με το οποίο διασφαλίζεται η μη υπέρβαση του ισχύοντος ανώτατου ορίου.»

Το λεττονικό δίκαιο

- 10 Το άρθρο 4 του Sugu un biotopu aizsardzības likums (νόμου για τη διατήρηση των ειδών και των βιοτόπων), της 16ης Μαρτίου 2000 (*Latvijas Vēstnesis*, 2000, αριθ. 121/122), το οποίο φέρει τον τίτλο «Αρμοδιότητες του Υπουργικού Συμβουλίου», ορίζει στο σημείο 6 τα εξής:

«Το Υπουργικό Συμβούλιο καθορίζει:

[...]

6) τις διαδικασίες για τον καθορισμό του ύψους των απωλειών που υπέστησαν οι χρήστες της γης λόγω σοβαρών ζημιών που προκλήθηκαν από αποδημητικά είδη ζώων και είδη ζώων που δεν συνιστούν θηράματα τα οποία τυγχάνουν ειδικής προστασίας, καθώς και τις ελάχιστες απαιτήσεις που πρέπει να πληρούν τα μέτρα προστασίας για την πρόληψη ζημιών·

[...]».

- 11 Το άρθρο 10 του εν λόγω νόμου, το οποίο φέρει τον τίτλο «Δικαίωμα αποζημίωσης των κυρίων και χρηστών γης», προβλέπει τα ακόλουθα:

«1. Οι κύριοι ή οι χρήστες της γης δικαιούνται αποζημίωση από τα κονδύλια του κρατικού προϋπολογισμού που προβλέπονται για τον σκοπό αυτό λόγω σοβαρών ζημιών που προκαλούν αποδημητικά είδη ζώων και είδη ζώων τα οποία δεν συνιστούν θηράματα που τυγχάνουν ειδικής προστασίας, υπό την προϋπόθεση ότι έλαβαν τα αναγκαία μέτρα προστασίας και εφάρμοσαν, σύμφωνα με τις γνώσεις, τις δυνατότητες και τις πρακτικές ικανότητές τους, μεθόδους που σέβονται το περιβάλλον για την πρόληψη ή τον περιορισμό των ζημιών. Οι κύριοι ή οι χρήστες γης δεν δικαιούνται αποζημίωση εάν συνέβαλαν υπαιτίως στην πρόκληση της ζημίας ή στην επιδείνωσή της με σκοπό να λάβουν αποζημίωση.

[...]

3. Η αποζημίωση λόγω σοβαρών ζημιών τις οποίες προκαλούν αποδημητικά είδη ζώων και είδη ζώων που δεν συνιστούν θηράματα τα οποία τυγχάνουν ειδικής προστασίας δεν καταβάλλεται εάν στον κύριο ή τον χρήστη της γης καταβλήθηκαν άλλα ποσά από το κράτος, από δημοτική αρχή ή από την Ευρωπαϊκή Ένωση, των οποίων η καταβολή προβλέπεται άμεσα ή έμμεσα για τους ίδιους περιορισμούς της οικονομικής δραστηριότητας ή για τις ίδιες ζημίες τις οποίες προκαλούν αποδημητικά είδη ζώων και είδη ζώων που δεν συνιστούν θηράματα τα οποία τυγχάνουν ειδικής προστασίας, σε σχέση με τις οποίες προβλέπεται αποζημίωση από τις νομοθετικές διατάξεις, ή εάν ο αιτών λαμβάνει ενίσχυση δυνάμει του κανονισμού [508/2014].»

- 12 Το άρθρο 5 του Lauksaimniecības un lauku attīstības likums (νόμου για τη γεωργία και την αγροτική ανάπτυξη), της 7ης Απριλίου 2004 (*Latvijas Vēstnesis*, 2004, αριθ. 64), το οποίο φέρει τον τίτλο «Στήριξη παρεχόμενη από το κράτος και την Ευρωπαϊκή Ένωση», ορίζει στην παράγραφο 7 τα εξής:

«Με απόφαση του Υπουργικού Συμβουλίου ορίζονται οι λεπτομερείς ρυθμίσεις διαχείρισης και ελέγχου των ενισχύσεων που χορηγούνται από το κράτος και την Ευρωπαϊκή Ένωση για τη γεωργία καθώς και οι λεπτομερείς ρυθμίσεις διαχείρισης και ελέγχου των ενισχύσεων που χορηγούνται από το κράτος και την Ευρωπαϊκή Ένωση για την αγροτική ανάπτυξη και την αλιεία.»

- 13 Το Ministru kabineta noteikumi Nr. 558 «De minimis atbalsta uzskaites un piešķiršanas kārtība zvejniecības un akvakultūras nozarē» (διάταγμα 558 του Υπουργικού Συμβουλίου, σχετικά με λεπτομερείς ρυθμίσεις για τον υπολογισμό και τη χορήγηση των ενισχύσεων ήσσονος σημασίας στους τομείς της αλιείας και της υδατοκαλλιέργειας), της 29ης Σεπτεμβρίου 2015 (*Latvijas Vēstnesis*, 2015, αριθ. 199), όπως ίσχυε κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της υποθέσεως της κύριας δίκης, όριζε τα ακόλουθα:

«Σημείο 1: Στο παρόν διάταγμα καθορίζονται οι λεπτομερείς ρυθμίσεις για τον υπολογισμό και τη χορήγηση των ενισχύσεων ήσσονος σημασίας στον τομέα της αλιείας και της υδατοκαλλιέργειας βάσει του [κανονισμού 717/2014].

Σημείο 2: Για τη λήψη ήσσονος σημασίας ενίσχυσης σύμφωνα με τους όρους που προβλέπονται στα άρθρα 3, 4 και 5 του κανονισμού 717/2014, ο αιτών την ενίσχυση πρέπει να υποβάλει στον φορέα χορήγησης της ενίσχυσης αίτηση ενίσχυσης ήσσονος σημασίας (παράρτημα 1) (στο εξής: αίτηση). Στην αίτηση μνημονεύονται η ήσσονος σημασίας ενίσχυση την οποία έχει λάβει ο αιτών κατά τη διάρκεια του τρέχοντος έτους και των δύο προηγούμενων οικονομικών ετών, καθώς και η προβλεπόμενη ήσσονος σημασίας ενίσχυση, ανεξαρτήτως του τρόπου και του φορέα χορήγησης της ενίσχυσης. Σε περίπτωση σώρευσης ήσσονος σημασίας ενισχύσεων, ο αιτών την ενίσχυση παρέχει επίσης πληροφορίες σχετικά με τις λοιπές ενισχύσεις που έχει λάβει για το συγκεκριμένο έργο και για τις ίδιες επιλέξιμες προς επιχορήγηση δαπάνες. Κατά την παροχή πληροφοριών σχετικά με τις ήσσονος σημασίας ενισχύσεις και άλλες προβλεπόμενες κρατικές ενισχύσεις, ο αιτών την ενίσχυση υποδεικνύει τις ενισχύσεις τις οποίες έχει ζητήσει και επί των οποίων ο φορέας χορήγησης της ενίσχυσης δεν έχει εκδώσει ακόμη απόφαση. Εάν δεν έχει λάβει στο παρελθόν ήσσονος σημασίας ενίσχυση, ο αιτών ενίσχυση του είδους αυτού μνημονεύει τη σχετική πληροφορία στην αίτησή του.»

- 14 Το Ministru kabineta noteikumi Nr. 353 «Kārtība, kādā zemes īpašniekiem vai lietotājiem nosakāmi to zaudējumu apmēri, kas saistīti ar īpaši aizsargājamo nemedījamo sugu un migrējošo sugu dzīvnieku nodarītajiem būtiskiem postījumiem, un minimālās aizsardzības pasākumu prasības postījumu novēršanai» (διάταγμα 353 του Υπουργικού Συμβουλίου, σχετικά με τη διαδικασία καθορισμού του ύψους των απωλειών που υφίστανται οι κύριοι ή οι χρήστες γης λόγω σοβαρών ζημιών τις οποίες προκαλούν αποδημητικά είδη ζώων και είδη ζώων που δεν συνιστούν θηράματα τα οποία τυγχάνουν ειδικής προστασίας, και τις ελάχιστες απαιτήσεις που πρέπει να πληρούν τα μέτρα προστασίας για την πρόληψη ζημιών), της 7ης Ιουνίου 2016 (*Latvijas Vēstnesis*, 2016, αριθ. 111), όπως ίσχυε κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της υποθέσεως της κύριας δίκης, ορίζει τα εξής:

«Σημείο 1: Το παρόν διάταγμα ορίζει:

1.1. τη διαδικασία για τον καθορισμό του ύψους των απωλειών που υφίστανται οι κύριοι ή οι χρήστες της γης λόγω σοβαρών ζημιών τις οποίες προκαλούν αποδημητικά είδη ζώων και είδη ζώων που δεν συνιστούν θηράματα τα οποία τυγχάνουν ειδικής προστασίας (στο εξής: απώλειες)·

[...]

Σημείο 39: Κατά την έκδοση της απόφασης σχετικά με τη χορήγηση της αποζημίωσης, η Διοίκηση πρέπει να πληροί τις ακόλουθες απαιτήσεις:

39.1. να χορηγεί την αποζημίωση τηρώντας τους περιορισμούς τομέα και δραστηριότητας που προβλέπονται στο άρθρο 1, παράγραφος 1, του [κανονισμού 1408/2013] ή στο άρθρο 1, παράγραφος 1, του κανονισμού [717/2014] [...].

39.2. να εξακριβώνει ότι το ποσό της αποζημίωσης δεν αυξάνει το συνολικό ποσό των ενισχύσεων ήσσονος σημασίας που ελήφθησαν κατά το οικείο οικονομικό έτος και κατά τα δύο προηγούμενα οικονομικά έτη σε επίπεδο που υπερβαίνει το ανώτατο όριο των ενισχύσεων ήσσονος σημασίας που καθορίζεται στο άρθρο 3, παράγραφος 2, του κανονισμού 1408/2013 (επιχειρηματίες που δραστηριοποιούνται στην πρωτογενή παραγωγή γεωργικών προϊόντων) ή στο άρθρο 3, παράγραφος 2, του κανονισμού 717/2014 (επιχειρηματίες που δραστηριοποιούνται στον τομέα της αλιείας και της υδατοκαλλιέργειας [...]). Κατά τον προσδιορισμό του ποσού της αποζημίωσης, η ληφθείσα ήσσονος σημασίας ενίσχυση αξιολογείται σε σχέση με ενιαία επιχείρηση. Ως “ενιαία επιχείρηση” νοείται κάθε επιχείρηση η οποία πληροί τα κριτήρια που καθορίζονται στο άρθρο 2, παράγραφος 2, του κανονισμού 1408/2013 και στο άρθρο 2, παράγραφος 2, του κανονισμού 717/2014.

Σημείο 40: Εντός προθεσμίας δύο μηνών από τον καθορισμό του ύψους των απωλειών, ο [αρμόδιος] υπάλληλος εκδίδει είτε απόφαση περί χορήγησης της αποζημίωσης, στην οποία καθορίζεται το ποσό αυτής, είτε απορριπτική απόφαση.»

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

- 15 Το 2002 η Sātiņi-S αγόρασε δύο ακίνητα, συνολικής επιφάνειας 687 εκταρίων, εκ των οποίων 600,70 εκτάρια λιμνώδους εκτάσεως, σε προστατευόμενο φυσικό βιότοπο ο οποίος εν συνεχεία, το 2005, υπήχθη στο δίκτυο Natura 2000 στη Λεττονία.
- 16 Το 2017 η Sātiņi-S υπέβαλε αίτηση στην Αρχή Προστασίας του Περιβάλλοντος προκειμένου να της χορηγηθεί αποζημίωση για ζημίες που προκλήθηκαν στην υδατοκαλλιέργεια από πτηνά και άλλα προστατευόμενα ζώα. Η εν λόγω αρχή απέρριψε την αίτηση αυτή με την αιτιολογία ότι η Sātiņi-S είχε ήδη λάβει ενίσχυση ήσσονος σημασίας, κατά τον κανόνα του άρθρου 3, παράγραφος 2, του κανονισμού 717/2014, συνολικού ύψους 30 000 ευρώ σε περίοδο τριών οικονομικών ετών.
- 17 Η Sātiņi-S άσκησε προσφυγή κατά της αποφάσεως αυτής, υποστηρίζοντας ότι, λόγω του αντισταθμιστικού χαρακτήρα της, η αποζημίωση όσον αφορά ζημίες που προκαλούνται στην υδατοκαλλιέργεια από προστατευόμενα ζώα δεν συνιστά κρατική ενίσχυση. Δεδομένου ότι η προσφυγή της απορρίφθηκε σε πρώτο και δεύτερο βαθμό, η Sātiņi-S άσκησε αναίρεση ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, του Augstākā tiesa (Senāts) (Ανωτάτου Δικαστηρίου, Λεττονία).
- 18 Το δικαστήριο αυτό διερωτάται, κατ' αρχάς, αν το δικαίωμα ιδιοκτησίας που κατοχυρώνεται με το άρθρο 17 του Χάρτη αντιτίθεται στο ενδεχόμενο η αποζημίωση για τις απώλειες που προκλήθηκαν από προστατευόμενα, βάσει της σχετικής οδηγίας, πτηνά στην υδατοκαλλιέργεια σε περιοχή του δικτύου Natura 2000 να είναι σημαντικά κατώτερη των απωλειών τις οποίες όντως υπέστη ο αιτών. Εν συνεχεία, εγείρεται το ζήτημα εάν η αποζημίωση την οποία ζητεί η Sātiņi-S συνιστά «κρατική ενίσχυση», κατά την έννοια του άρθρου 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ. Σε

περίπτωση καταφατικής απαντήσεως, το εν λόγω δικαστήριο διερωτάται αν έχει εφαρμογή το ανώτατο όριο των ενισχύσεων ήσσονος σημασίας, ύψους 30 000 ευρώ, το οποίο προβλέπεται στο άρθρο 3, παράγραφος 2, του κανονισμού 717/2014.

- 19 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Augstākā tiesa (Senāts) (Ανώτατο Δικαστήριο) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα::

- «1) Κατ' ορθή ερμηνεία του δικαιώματος σε δίκαιη αποζημίωση λόγω περιορισμού του δικαιώματος ιδιοκτησίας, που κατοχυρώνεται στο άρθρο 17 του [Χάρτη], επιτρέπεται να είναι η αποζημίωση την οποία χορηγεί ένα κράτος για τις απώλειες που προκαλούνται στην υδατοκαλλιέργεια σε περιοχή του δικτύου Natura 2000 από πτηνά προστατευόμενα βάσει της οδηγίας [για τα πτηνά] σημαντικά κατώτερη των απωλειών τις οποίες όντως υπέστη ο ζημιωθείς;
- 2) Συνιστά η αποζημίωση που χορηγεί ένα κράτος για τις απώλειες που προκαλούνται στην υδατοκαλλιέργεια σε περιοχή του δικτύου Natura 2000 από πτηνά προστατευόμενα βάσει της οδηγίας [για τα πτηνά] κρατική ενίσχυση κατά την έννοια των άρθρων 107 και 108 ΣΛΕΕ;
- 3) Σε περίπτωση καταφατικής απάντησης στο δεύτερο ερώτημα, έχει εφαρμογή σε αποζημίωση όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη το όριο των 30 000 ευρώ της ήσσονος σημασίας ενίσχυσης που προβλέπεται στο άρθρο 3, παράγραφος 2, του [κανονισμού 717/2014];»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος

- 20 Με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί εάν το άρθρο 17 του Χάρτη έχει την έννοια ότι δεν επιτρέπεται η αποζημίωση η οποία χορηγείται από κράτος μέλος για τις απώλειες που υφίσταται επιχείρηση λόγω μέτρων προστασίας τα οποία έχουν εφαρμογή σε περιοχή υπαγόμενη στο δίκτυο Natura 2000 βάσει της οδηγίας για τα πτηνά να είναι σημαντικά κατώτερη των ζημιών που πράγματι υπέστη η οικεία επιχείρηση.

Επί της αρμοδιότητας του Δικαστηρίου

- 21 Η Επιτροπή προβάλλει αναρμοδιότητα του Δικαστηρίου να αποφανθεί επί του πρώτου ερωτήματος. Υποστηρίζει ότι η καταβολή της επίμαχης στην υπόθεση της κύριας δίκης αποζημιώσεως δεν συνιστά εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης, κατά την έννοια του άρθρου 51, παράγραφος 1, του Χάρτη, δεδομένου ότι ούτε η οδηγία για τα πτηνά ούτε η οδηγία για τους οικοτόπους προβλέπει αποζημίωση για τις ζημιές που προκαλούνται, κατά την εφαρμογή των εν λόγω οδηγιών, σε ιδιοκτησίες ιδιωτών, όπως είναι, μεταξύ άλλων, οι λεκάνες υδατοκαλλιέργειας. Η Επιτροπή φρονεί ότι εν προκειμένω πρέπει να εφαρμοστεί λύση ανάλογη εκείνης που προέκρινε το Δικαστήριο με την απόφαση της 22ας Μαΐου 2014, Érsekcsanádi Mezőgazdasági (C-56/13, EU:C:2014:352), στο μέτρο που, με την απόφαση εκείνη, το Δικαστήριο έκρινε κατ' ουσίαν ότι, καθόσον η τότε επίμαχη υποχρέωση αποζημιώσεως δεν στηριζόταν στο δίκαιο της Ένωσης, αλλά στην εθνική νομοθεσία, δεν ήταν αρμόδιο να προβεί σε εκτίμηση της συγκεκριμένης εθνικής νομοθεσίας με γνώμονα το δικαίωμα πραγματικής προσφυγής, το δικαίωμα ιδιοκτησίας και την επιχειρηματική ελευθερία που κατοχυρώνονται στον Χάρτη.

- 22 Συναφώς, πρέπει να υπομνησθεί ότι το πεδίο εφαρμογής του Χάρτη ορίζεται στο άρθρο του 51, παράγραφος 1, το οποίο προβλέπει ότι, όσον αφορά τη δράση των κρατών μελών, οι διατάξεις του Χάρτη απευθύνονται σε αυτά μόνον όταν εφαρμόζουν το δίκαιο της Ένωσης (απόφαση της 13ης Ιουνίου 2017, Florescu κ.λπ., C-258/14, EU:C:2017:448, σκέψη 44 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 23 Τα κράτη μέλη, όμως, εφαρμόζουν το δίκαιο της Ένωσης, κατά την έννοια του άρθρου 51, παράγραφος 1, του Χάρτη, οσάκις, σύμφωνα με τις απαιτήσεις των οδηγιών για τα πτηνά και για τους οικοτόπους, λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα για να αποτρέπεται, στις ειδικές ζώνες διατηρήσεως, η υποβάθμιση των φυσικών οικοτόπων και οσάκις λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα για την εγκαθίδρυση γενικού καθεστώτος προστασίας των ειδών πτηνών που διαλαμβάνονται στην πρώτη εκ των εν λόγω οδηγιών.
- 24 Πράγματι, αφενός, το άρθρο 5 της οδηγίας για τα πτηνά επιβάλλει στα κράτη μέλη να λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα για την εγκαθίδρυση γενικού καθεστώτος προστασίας όλων των ειδών πτηνών που διαλαμβάνονται στο άρθρο 1 της οδηγίας αυτής.
- 25 Αφετέρου, το άρθρο 6, παράγραφος 2, της οδηγίας για τους οικοτόπους ορίζει ότι τα κράτη μέλη θεσπίζουν τα κατάλληλα μέτρα ώστε στις ειδικές ζώνες διατηρήσεως να αποφεύγεται η υποβάθμιση των φυσικών οικοτόπων και των οικοτόπων ειδών, καθώς και οι ενοχλήσεις που έχουν επιπτώσεις στα είδη για τα οποία οι ζώνες έχουν καθοριστεί, εφόσον οι ενοχλήσεις αυτές θα μπορούσαν να έχουν επιπτώσεις σημαντικές όσον αφορά τους στόχους της συγκεκριμένης οδηγίας.
- 26 Εξάλλου, η εκ μέρους των κρατών μελών μεταφορά στην εθνική έννομη τάξη και η εφαρμογή των μέτρων που αποσκοπούν στην προστασία των πτηνών και των οικοτόπων τους έχουν αναπόφευκτα επιπτώσεις στο δικαίωμα ιδιοκτησίας των προσώπων στα οποία ανήκουν τα ευρισκόμενα εντός των επίμαχων περιοχών ακίνητα, δεδομένου ότι, τουλάχιστον, υφίστανται περιορισμούς όσον αφορά τη χρήση των ακινήτων αυτών περιουσιακών στοιχείων.
- 27 Τα κράτη μέλη εφαρμόζουν επίσης το δίκαιο της Ένωσης, κατά την έννοια του άρθρου 51, παράγραφος 1, του Χάρτη, οσάκις θεσπίζουν καθεστώτα χορηγήσεως ενισχύσεων βάσει των οδηγιών για τα πτηνά και τους οικοτόπους.
- 28 Συναφώς, το γεγονός και μόνον ότι οι ως άνω οδηγίες δεν περιλαμβάνουν οι ίδιες καθεστώς αποζημιώσεως ή το ότι δεν υποχρεώνουν τα κράτη μέλη να προβλέπουν τέτοιο καθεστώς δεν μπορεί να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι το άρθρο 17 του Χάρτη δεν έχει εφαρμογή (βλ., κατ' αναλογία, απόφαση της 9ης Ιουνίου 2016, Pesce κ.λπ., C-78/16 και C-79/16, EU:C:2016:428, σκέψη 86).
- 29 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Δικαστήριο είναι αρμόδιο να αποφανθεί επί του πρώτου ερωτήματος.

Επί της ουσίας

- 30 Επισημαίνεται ευθύς εξαρχής ότι από το γράμμα του άρθρου 17 του Χάρτη προκύπτει ότι δικαίωμα αποζημιώσεως αναγνωρίζεται ρητώς μόνο σε περίπτωση στερήσεως του δικαιώματος ιδιοκτησίας, λόγου χάρη σε περίπτωση απαλλοτρίωσης, κάτι που προδήλως δεν συμβαίνει εν προκειμένω.

- 31 Συναφώς, πρέπει, μεταξύ άλλων, να γίνει διάκριση μεταξύ της υποθέσεως της κύριας δίκης και εκείνων επί των οποίων εκδόθηκε η απόφαση της 9ης Ιουνίου 2016, *Pesce* κ.λπ. (C-78/16 και C-79/16, EU:C:2016:428), στο μέτρο που οι τελευταίες αφορούσαν την κατά σύστημα κοπή δένδρων, συγκεκριμένα δε ελαιοδένδρων, και, ως εκ τούτου, τη στέρηση της ιδιοκτησίας αυτής καθεαυτήν. Εν προκειμένω, όμως, οι εκ του νομοθετικού και κανονιστικού πλαισίου υποχρεώσεις που παρακωλύουν την ελευθερία των κυρίων περιουσιακού στοιχείου υπαγόμενου στο δίκτυο Natura 2000 ως προς την επιλογή και την εφαρμογή μέτρων προστασίας της υδατοκαλλιέργειας από τα προστατευόμενα άγρια πτηνά δεν συνιστούν στέρηση του δικαιώματος ιδιοκτησίας επί του συγκεκριμένου περιουσιακού στοιχείου, αλλά περιορισμό της ασκήσεώς του, η οποία μπορεί να ρυθμίζεται από τον νόμο στο μέτρο που είναι αναγκαίο για το γενικό συμφέρον, σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στο άρθρο 17, παράγραφος 1, τρίτη περίοδος, του Χάρτη.
- 32 Όσον αφορά τους περιορισμούς που μπορούν να επιβληθούν στην άσκηση του δικαιώματος ιδιοκτησίας, υπενθυμίζεται, εξάλλου, ότι το δικαίωμα ιδιοκτησίας το οποίο κατοχυρώνεται με το άρθρο 17 του Χάρτη δεν συνιστά απόλυτο προνόμιο και ότι η άσκησή του μπορεί να υπόκειται σε περιορισμούς που δικαιολογούνται από σκοπούς γενικού συμφέροντος τους οποίους επιδιώκει η Ένωση (απόφαση της 20ής Σεπτεμβρίου 2016, *Ledra Advertising* κ.λπ. κατά Επιτροπής και ΕΚΤ, C-8/15 P έως C-10/15 P, EU:C:2016:701, σκέψη 69 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 33 Επομένως, από το άρθρο 52, παράγραφος 1, του Χάρτη προκύπτει ότι μπορούν να επιβληθούν περιορισμοί στην άσκηση του δικαιώματος ιδιοκτησίας, υπό την προϋπόθεση ότι οι περιορισμοί αυτοί ανταποκρίνονται πράγματι σε επιδιωκόμενους σκοπούς γενικού συμφέροντος και δεν συνιστούν, σε σχέση προς τον επιδιωκόμενο σκοπό, δυσανάλογη και ανεπίτρεπτη επέμβαση θίγουσα την ίδια την υπόσταση του δικαιώματος ιδιοκτησίας (απόφαση της 20ής Σεπτεμβρίου 2016, *Ledra Advertising* κ.λπ. κατά Επιτροπής και ΕΚΤ, C-8/15 P έως C-10/15 P, EU:C:2016:701, σκέψη 70 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 34 Αφενός, όμως, από πάγια νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι η προστασία του περιβάλλοντος καταλέγεται μεταξύ των ως άνω σκοπών γενικού συμφέροντος (πρβλ. απόφαση της 9ης Μαρτίου 2010, *ERG* κ.λπ., C-379/08 και C-380/08, EU:C:2010:127, σκέψη 81 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία). Επομένως, η προστασία του περιβάλλοντος μπορεί να δικαιολογήσει περιορισμό της ασκήσεως του δικαιώματος ιδιοκτησίας (απόφαση της 15ης Ιανουαρίου 2013, *Križan* κ.λπ., C-416/10, EU:C:2013:8, σκέψη 114 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 35 Αφετέρου, υπό την επιφύλαξη ενδεχόμενων διακριβώσεων στις οποίες οφείλει να προβεί συναφώς το αιτούν δικαστήριο, δεν προκύπτει ότι μέτρα όπως τα επίμαχα στην υπόθεση της κύριας δίκης, τα οποία ελήφθησαν κατά τα ανωτέρω με σκοπό την προστασία της φύσεως και του περιβάλλοντος βάσει των οδηγιών για τα πτηνά και τους οικοτόπους και τα οποία δεν απαγορεύουν την υδατοκαλλιέργεια στις οικείες εκτάσεις γης, αλλά απλώς ρυθμίζουν τις προϋποθέσεις ασκήσεως της συγκεκριμένης δραστηριότητας προκειμένου να αποτραπεί το ενδεχόμενο να θιγούν τα περιβαλλοντικά συμφέροντα που προστατεύονται κατ' αυτόν τον τρόπο, θα συνιστούσαν, ελλείψει αποζημιώσεως των θιγομένων κυρίων, υπέρμετρη και ανεπίτρεπτη επέμβαση θίγουσα την ίδια την υπόσταση του δικαιώματος ιδιοκτησίας (βλ., κατ' αναλογία, απόφαση της 10ης Ιουλίου 2003, *Booker Aquaculture* και *Hydro Seafood*, C-20/00 και C-64/00, EU:C:2003:397, σκέψη 70).

- 36 Μολονότι βεβαίως τα κράτη μέλη δύνανται να θεωρούν, εφόσον το κρίνουν αναγκαίο και υπό την προϋπόθεση ότι ενεργούν τηρουμένου του δικαίου της Ένωσης, ότι ενδείκνυται η μερική ή πλήρης αποζημίωση των κυρίων των γεωτεμαχίων που θίγονται από τα μέτρα διατηρήσεως τα οποία λαμβάνονται βάσει των οδηγιών για τα πτηνά και τους οικοτόπους, εντούτοις από τη διαπίστωση αυτή δεν μπορεί να συναχθεί η ύπαρξη, στο δίκαιο της Ένωσης, υποχρεώσεως καταβολής τέτοιας αποζημιώσεως (πρβλ. απόφαση της 10ης Ιουλίου 2003, Booker Aquaculture και Hydro Seafood, C-20/00 και C-64/00, EU:C:2003:397, σκέψη 85).
- 37 Λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των προεκτεθέντων, στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 17 του Χάρτη έχει την έννοια ότι δεν αντιτίθεται στο ενδεχόμενο η αποζημίωση η οποία χορηγείται από κράτος μέλος για τις απώλειες που υφίσταται επιχείρηση λόγω μέτρων προστασίας τα οποία έχουν εφαρμογή σε περιοχή υπαγόμενη στο δίκτυο Natura 2000 βάσει της οδηγίας για τα πτηνά να είναι σημαντικά κατώτερη των ζημιών που πράγματι υπέστη η οικεία επιχείρηση.

Επί του δεύτερου προδικαστικού ερωτήματος

- 38 Με το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί εάν το άρθρο 107 ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι αποζημίωση χορηγούμενη από κράτος για τις ζημίες που υπέστη επιχείρηση λόγω των μέτρων προστασίας τα οποία έχουν εφαρμογή σε περιοχή υπαγόμενη στο δίκτυο Natura 2000 βάσει της οδηγίας για τα πτηνά συνιστά «κρατική ενίσχυση», κατά την έννοια της εν λόγω διατάξεως.
- 39 Κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, για τον χαρακτηρισμό μέτρου ως «κρατικής ενισχύσεως» κατά την έννοια του άρθρου 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ απαιτείται να πληρούνται όλες οι ακόλουθες προϋποθέσεις. Πρώτον, πρέπει να πρόκειται για κρατική παρέμβαση ή παρέμβαση μέσω κρατικών πόρων. Δεύτερον, η παρέμβαση αυτή πρέπει να μπορεί να επηρεάσει το εμπόριο μεταξύ των κρατών μελών. Τρίτον, πρέπει να παρέχει επιλεκτικό πλεονέκτημα στον δικαιούχο της. Τέταρτον, πρέπει να νοθεύει ή να απειλεί να νοθεύσει τον ανταγωνισμό (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 6ης Μαρτίου 2018, Επιτροπή κατά FIH Holding και FIH Erhvervsbank, C-579/16 P, EU:C:2018:159, σκέψη 43 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία). Επιπλέον, το άρθρο 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ δεν διακρίνει ανάλογα με τις αιτίες ή τους σκοπούς των κρατικών παρεμβάσεων, αλλά τις ορίζει σε συνάρτηση με τα αποτελέσματά τους (πρβλ. απόφαση της 5ης Ιουνίου 2012, Επιτροπή κατά EDF, C-124/10 P, EU:C:2012:318, σκέψη 77 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 40 Εν προκειμένω, από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι το αιτούν δικαστήριο διερωτάται εάν η αποζημίωση την οποία ζητεί η αναιρεσείουσα της κύριας δίκης πρέπει να χαρακτηριστεί ως κρατική ενίσχυση, λαμβανομένου υπόψη του αντισταθμιστικού χαρακτήρα της, στο μέτρο που πρόκειται για αποζημίωση όσον αφορά ζημίες που προκαλούνται στην υδατοκαλλιέργεια από προστατευόμενα ζώα. Επομένως, με το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα ζητείται, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν αποζημίωση χορηγούμενη μέσω κρατικών πόρων, όπως η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης, παρέχει στον δικαιούχο της πλεονέκτημα κατά την έννοια του άρθρου 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, λαμβανομένου υπόψη του προβαλλόμενου αντισταθμιστικού χαρακτήρα της.
- 41 Συναφώς, από πάγια νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι ως κρατικές ενισχύσεις χαρακτηρίζονται οι παρεμβάσεις οι οποίες, υπό οιαδήποτε μορφή, δύνανται να ευνοήσουν, άμεσα ή έμμεσα, επιχειρήσεις ή οι οποίες πρέπει να θεωρηθούν οικονομικό πλεονέκτημα που δεν

θα μπορούσε να αποκομίσει η δικαιούχος επιχείρηση υπό κανονικές συνθήκες της αγοράς (απόφαση της 4ης Μαρτίου 2021, Επιτροπή κατά Fútbol Club Barcelona, C-362/19 P, EU:C:2021:169, σκέψη 58 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

- 42 Εξάλλου, τα παρεχόμενα πλεονεκτήματα δύνανται να προκύπτουν όχι μόνον από θετικές παροχές, όπως είναι οι επιδοτήσεις, τα δάνεια ή η απόκτηση μεριδίων συμμετοχής στο κεφάλαιο επιχειρήσεων, αλλά και από παρεμβάσεις οι οποίες, ανεξαρτήτως μορφής, ελαφρύνουν τις συνήθεις επιβαρύνσεις του προϋπολογισμού μιας επιχείρησης και οι οποίες, ως εκ τούτου, χωρίς να αποτελούν επιδοτήσεις εν στενή εννοία, έχουν ίδια φύση και όμοια αποτελέσματα με αυτές (απόφαση της 1ης Ιουλίου 2008, Chronopost και La Poste κατά UFEX κ.λπ., C-341/06 P και C-342/06 P, EU:C:2008:375, σκέψη 123 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία). Στο πλαίσιο αυτό, η έννοια των «δαπανών που βαρύνουν κατά κανόνα τον προϋπολογισμό επιχείρησης» περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, τις πρόσθετες δαπάνες στις οποίες πρέπει να υποβληθούν οι επιχειρήσεις λόγω υποχρεώσεων εκ του νόμου, από κανονιστική ρύθμιση ή από σύμβαση που ισχύουν για οικονομική δραστηριότητα (πρβλ. απόφαση της 30ής Ιουνίου 2016, Βέλγιο κατά Επιτροπής, C-270/15 P, EU:C:2016:489, σκέψεις 35 και 36).
- 43 Όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 40 των προτάσεών του, από τα ανωτέρω συνάγεται ότι η ύπαρξη πλεονεκτήματος παρεχόμενου μέσω κρατικού μέτρου δεν αναιρείται από τον αντισταθμιστικό χαρακτήρα τέτοιου μέτρου, για τον λόγο ότι αυτό αποσκοπεί στην επανόρθωση των ζημιών που υπέστη επιχείρηση λόγω της εφαρμογής υποχρεώσεως απορρέουσας από ρύθμιση της Ένωσης ή, όπως συμβαίνει στην υπόθεση της κύριας δίκης, στην αποκατάσταση των ζημιών που υπέστη η συγκεκριμένη επιχείρηση λόγω της επελεύσεως φυσικών γεγονότων στο πλαίσιο της συνήθους οικονομικής δραστηριότητάς της.
- 44 Πράγματι, οι δαπάνες που συνδέονται με την τήρηση υποχρεώσεων εκ του νόμου ή κανονιστικής ρυθμίσεως για την προστασία του περιβάλλοντος, ιδίως δε για την προστασία της άγριας πανίδας, και την αποκατάσταση ζημιών που μπορεί να προκαλέσει η άγρια πανίδα σε επιχείρηση του τομέα της υδατοκαλλιέργειας, όπως στην υπόθεση της κύριας δίκης, εμπίπτουν στις συνήθεις λειτουργικές δαπάνες τέτοιας επιχείρησης. Ως εκ τούτου, η χορήγηση αποζημιώσεως για ζημίες που προκαλούνται στην επιχείρηση από προστατευόμενα ζώα συνιστά οικονομικό πλεονέκτημα το οποίο δεν θα μπορούσε, κατ' αρχήν, να αποκομίσει η επιχείρηση υπό κανονικές συνθήκες της αγοράς.
- 45 Ωστόσο, το αιτούν δικαστήριο ζητεί επίσης να διευκρινιστεί εάν πρέπει να αποκλειστεί το ενδεχόμενο να χαρακτηριστούν ως κρατική ενίσχυση οι επίμαχες στην υπόθεση της κύριας δίκης αποζημιώσεις για τον λόγο ότι αυτές αποσκοπούν στην αντιστάθμιση ζημίας την οποία υπέστησαν οι οικείες επιχειρήσεις λόγω του ότι πρέπει να αναλάβουν υποχρεώσεις δημοσίου συμφέροντος, τις οποίες καθορίζει το κράτος μέλος στο οποίο υπάγονται στο πλαίσιο της εφαρμογής των κανόνων του δικαίου της Ένωσης στον τομέα του περιβάλλοντος, εν προκειμένω δε βάσει της οδηγίας για τα πτηνά.
- 46 Συναφώς, υπενθυμίζεται ότι, για να αποκλειστεί το ενδεχόμενο πλεονέκτημα επιχείρησης επιφορτισμένης με υποχρεώσεις παροχής δημόσιας υπηρεσίας να συνιστά «κρατική ενίσχυση», κατά την έννοια του άρθρου 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, πρέπει να διακριβωθεί ότι, στην πράξη, πληρούνται και οι τέσσερις προϋποθέσεις τις οποίες διατύπωσε το Δικαστήριο με την απόφαση της 24ης Ιουλίου 2003, Altmark Trans και Regierungspräsidium Magdeburg (C-280/00, EU:C:2003:415).

- 47 Επομένως, πρώτον, η δικαιούχος επιχείρηση πρέπει να είναι πράγματι επιφορτισμένη με την εκπλήρωση σαφώς καθορισμένων υποχρεώσεων παροχής δημόσιας υπηρεσίας. Δεύτερον, οι βασικές παράμετροι για τον υπολογισμό της αντισταθμίσεως πρέπει να έχουν προσδιοριστεί προηγουμένως αντικειμενικά και με διαφάνεια. Τρίτον, η αντιστάθμιση ή η αποζημίωση δεν πρέπει να υπερβαίνει το αναγκαίο μέτρο για την κάλυψη του συνόλου ή μέρους των δαπανών που πραγματοποιούνται για την εκπλήρωση των υποχρεώσεων παροχής δημόσιας υπηρεσίας, λαμβανομένων υπόψη των σχετικών εσόδων και ενός ευλόγου κέρδους για την εκπλήρωση των υποχρεώσεων αυτών. Τέλος, τέταρτον, οσάκις η επιλογή της επιχειρήσεως στην οποία πρόκειται να ανατεθεί η εκπλήρωση υποχρεώσεως παροχής δημόσιας υπηρεσίας δεν πραγματοποιείται στο πλαίσιο διαδικασίας συνάψεως δημοσίας συμβάσεως, το ύψος της απαραίτητης αντισταθμίσεως ή αποζημιώσεως πρέπει να καθορίζεται βάσει αναλύσεως των δαπανών στις οποίες θα προέβαινε μια μέση επιχείρηση, με χρηστή διαχείριση και κατάλληλα εξοπλισμένη προς ικανοποίηση των απαιτήσεων σχετικά με την παροχή δημόσιας υπηρεσίας, προκειμένου να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις αυτές, λαμβάνοντας υπόψη τα σχετικά έσοδα και ένα εύλογο κέρδος από την εκπλήρωση των ως άνω υποχρεώσεων.
- 48 Απλώς και μόνον, όμως, το γεγονός ότι μια επιχείρηση, όπως η Sātiņi-S, υποχρεούται να συμμορφώνεται προς τις υποχρεώσεις που υπέχει εκ των εθνικών ρυθμίσεων που θεσπίστηκαν προς εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης και, ειδικότερα, προς τις υποχρεώσεις που επιβάλλονται στο πλαίσιο του δικτύου Natura 2000 δεν αρκεί για να αποδειχθεί ότι η συγκεκριμένη επιχείρηση ήταν επιφορτισμένη με την εκπλήρωση σαφώς καθορισμένων υποχρεώσεων παροχής δημόσιας υπηρεσίας, κατά την έννοια της πρώτης εκ των τεσσάρων σωρευτικών προϋποθέσεων που παρατίθενται στην προηγούμενη σκέψη.
- 49 Εξάλλου, επικαλούμενη την απόφαση της 27ης Σεπτεμβρίου 1988, Αστερίς κ.λπ. (106/87 έως 120/87, EU:C:1988:457), η Ιρλανδία υποστηρίζει ότι αποζημίωση όπως αυτή την οποία ζητεί η Sātiņi-S δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως παρέχουσα πλεονέκτημα στην εν λόγω επιχείρηση.
- 50 Πρέπει, ωστόσο, να επισημανθεί συναφώς ότι η υπόθεση της κύριας δίκης πρέπει να διακριθεί από εκείνη επί της οποίας εκδόθηκε η ως άνω απόφαση, στο μέτρο που δεν αφορά ποσά οφειλόμενα ή καταβληθέντα βάσει της εξωσυμβατικής ευθύνης του οικείου κράτους μέλους, αλλά αποζημίωση για τις δαπάνες –οι οποίες οφείλονται σε υποχρεώσεις εκ του ισχύοντος ρυθμιστικού πλαισίου ή σε φυσικά γεγονότα– που βαρύνουν κατά κανόνα τις οικείες επιχειρήσεις στο πλαίσιο της οικονομικής δραστηριότητάς τους. Εν προκειμένω, ουδόλως τίθεται ζήτημα αποζημιώσεως με σκοπό την αποκατάσταση ζημιών που προκάλεσαν οι εθνικές αρχές.
- 51 Τέλος, όπως ορθώς παρατήρησε η Επιτροπή, αποζημίωση όπως αυτή την οποία ζήτησε η Sātiņi-S στο πλαίσιο της υποθέσεως της κύριας δίκης δεν μπορεί να εξομοιωθεί με την απόδοση αχρεωστήτως καταβληθεισών επιβαρύνσεων, όπως συνέβαινε στις υποθέσεις επί των οποίων εκδόθηκαν οι αποφάσεις της 27ης Μαρτίου 1980, *Denkavit italiana* (61/79, EU:C:1980:100), και της 10ης Ιουλίου 1980, *Ariete* (811/79, EU:C:1980:195), ούτε με την καταβολή αποζημιώσεως για απαλλοτρίωση, όπως στην υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση της 1ης Ιουλίου 2010, *Nuova Terni Industrie Chimiche* κατά Επιτροπής (T-64/08, μη δημοσιευθείσα, EU:T:2010:270). Σε αμφότερες τις περιπτώσεις αυτές, όπου κρίθηκε ότι το οικείο κράτος μέλος δεν είχε χορηγήσει «κρατική ενίσχυση» κατά την έννοια του άρθρου 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, το συγκεκριμένο κράτος ήταν υποχρεωμένο να επιστρέψει τα ποσά που εισέπραξε αχρεωστήτως ή να καταβάλει το αντίτιμο του απαλλοτριωθέντος αγαθού στον κύριό του.

- 52 Κατά συνέπεια, αποζημίωση χορηγούμενη από κράτος μέλος για τις ζημίες που υπέστη επιχείρηση λόγω των μέτρων προστασίας τα οποία έχουν εφαρμογή σε περιοχή υπαγόμενη στο δίκτυο Natura 2000 βάσει της οδηγίας για τα πτηνά παρέχει στον ενδιαφερόμενο «πλεονέκτημα» δυνάμενο να συνιστά «κρατική ενίσχυση», κατά την έννοια του άρθρου 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, εφόσον πληρούνται οι λοιπές προϋποθέσεις σχετικά με τον χαρακτηρισμό αυτό, οι οποίες υπομνήσθηκαν στη σκέψη 39 της παρούσας αποφάσεως, στοιχείο του οποίου η διακρίβωση απόκειται στο αιτούν δικαστήριο.
- 53 Ως εκ τούτου, στο δεύτερο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι αποζημίωση χορηγούμενη από κράτος μέλος για τις ζημίες που υπέστη επιχείρηση λόγω των μέτρων προστασίας τα οποία έχουν εφαρμογή σε περιοχή υπαγόμενη στο δίκτυο Natura 2000 βάσει της οδηγίας για τα πτηνά παρέχει πλεονέκτημα δυνάμενο να συνιστά «κρατική ενίσχυση», κατά την έννοια της διατάξεως αυτής, εφόσον πληρούνται οι λοιπές προϋποθέσεις που απαιτούνται για τον συγκεκριμένο χαρακτηρισμό.

Επί του τρίτου προδικαστικού ερωτήματος

- 54 Με το τρίτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί εάν το άρθρο 3, παράγραφος 2, του κανονισμού 717/2014 έχει την έννοια ότι, σε περίπτωση κατά την οποία αποζημίωση όπως η περιγραφόμενη στο δεύτερο ερώτημα πληροί τις προϋποθέσεις του άρθρου 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, τυγχάνει εφαρμογής για την αποζημίωση αυτή το ανώτατο όριο των ενισχύσεων ήσσονος σημασίας, ύψους 30 000 ευρώ, το οποίο προβλέπεται στη συγκεκριμένη διάταξη κανονισμού.
- 55 Στο άρθρο 1, παράγραφος 1, του κανονισμού 717/2014 παρατίθενται οι περιπτώσεις εξαιρέσεως από το πεδίο εφαρμογής του συγκεκριμένου κανονισμού των ενισχύσεων που χορηγούνται στις επιχειρήσεις του τομέα της αλιείας και της υδατοκαλλιέργειας.
- 56 Όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 56 των προτάσεών του, καμία από τις εξαιρέσεις αυτές δεν συντρέχει σε περίπτωση αποζημίωσης όπως η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης.
- 57 Εξάλλου, από το άρθρο 4 του κανονισμού 717/2014, ερμηνευόμενο υπό το πρίσμα της αιτιολογικής του σκέψεως 15, την οποία μνημονεύει το αιτούν δικαστήριο, προκύπτει ότι ο εν λόγω κανονισμός έχει εφαρμογή μόνο στην περίπτωση των λεγόμενων «διαφανών» ενισχύσεων, ήτοι εκείνων ως προς τις οποίες είναι δυνατόν να υπολογιστεί εκ των προτέρων με ακρίβεια το ακαθάριστο ισοδύναμο επιχορηγήσεως, χωρίς να απαιτείται εκτίμηση κινδύνου. Δεδομένου, όμως, ότι αποζημίωση όπως αυτή την οποία ζητεί η Sātiņi-S στο πλαίσιο της υποθέσεως της κύριας δίκης συνίσταται σε εκ των υστέρων αποζημίωση της οποίας το ύψος υπόκειται σε ανώτατο όριο, πρέπει να θεωρηθεί διαφανής, καθόσον καθιστά δυνατό τον εκ των προτέρων ακριβή υπολογισμό του ακαθάριστου ισοδυνάμου επιχορηγήσεως.
- 58 Στο μέτρο που έχει εφαρμογή ο κανονισμός 717/2014, το οικείο κράτος μέλος, εφόσον αποφασίσει, όπως εν προκειμένω, να καθορίσει ανώτατο όριο της επίμαχης ενισχύσεως τα 30 000 ευρώ, δύναται να τη χαρακτηρίσει ως «ενίσχυση ήσσονος σημασίας» και, κατά συνέπεια, να μην την κοινοποιήσει στην Επιτροπή.

- 59 Ως εκ τούτου, στο τρίτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 3, παράγραφος 2, του κανονισμού 717/2014 έχει την έννοια ότι, σε περίπτωση κατά την οποία αποζημίωση όπως η περιγραφόμενη στο δεύτερο ερώτημα πληροί τις προϋποθέσεις του άρθρου 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, τυγχάνει εφαρμογής για την αποζημίωση αυτή το ανώτατο όριο των ενισχύσεων ήσσονος σημασίας, ύψους 30 000 ευρώ, το οποίο προβλέπεται στο εν λόγω άρθρο 3, παράγραφος 2.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 60 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τρίτο τμήμα) αποφαινεται:

- 1) Το άρθρο 17 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχει την έννοια ότι δεν αντιτίθεται στο ενδεχόμενο η αποζημίωση η οποία χορηγείται από κράτος μέλος για τις απώλειες που υφίσταται επιχείρηση λόγω μέτρων προστασίας τα οποία έχουν εφαρμογή σε περιοχή υπαγόμενη στο δίκτυο Natura 2000 βάσει της οδηγίας 2009/147/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 30ής Νοεμβρίου 2009, περί της διατηρήσεως των αγρίων πτηνών, να είναι σημαντικά κατώτερη των ζημιών που πράγματι υπέστη η οικεία επιχείρηση.
- 2) Το άρθρο 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι αποζημίωση χορηγούμενη από κράτος μέλος για τις ζημίες που υπέστη επιχείρηση λόγω των μέτρων προστασίας τα οποία έχουν εφαρμογή σε περιοχή υπαγόμενη στο δίκτυο Natura 2000 βάσει της οδηγίας 2009/147 παρέχει πλεονέκτημα δυνάμενο να συνιστά «κρατική ενίσχυση», κατά την έννοια της διατάξεως αυτής, εφόσον πληρούνται οι λοιπές προϋποθέσεις που απαιτούνται για τον συγκεκριμένο χαρακτηρισμό.
- 3) Το άρθρο 3, παράγραφος 2, του κανονισμού (ΕΕ) 717/2014 της Επιτροπής, της 27ης Ιουνίου 2014, σχετικά με την εφαρμογή των άρθρων 107 και 108 [ΣΛΕΕ] στις ενισχύσεις ήσσονος σημασίας στους τομείς της αλιείας και της υδατοκαλλιέργειας, έχει την έννοια ότι, σε περίπτωση κατά την οποία αποζημίωση όπως η περιγραφόμενη στο σημείο 2 του παρόντος διατακτικού πληροί τις προϋποθέσεις του άρθρου 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, τυγχάνει εφαρμογής για την αποζημίωση αυτή το ανώτατο όριο των ενισχύσεων ήσσονος σημασίας, ύψους 30 000 ευρώ, το οποίο προβλέπεται στο εν λόγω άρθρο 3, παράγραφος 2.

(υπογραφές)